

# Inhoudsopgave

<b>Afkortingen</b>		15
I	CONTEXTUALISME, RECHTSBEGRIJ EN RECHTSSTAAT	17
<b>1</b>	<b>Contextualisme en rechtsbegrip: een eerste verkenning</b>	19
1	Wat is recht?	19
2	De taal van het recht	22
3	Betekenis en context: drie voorbeelden	24
4	Casuïstische rechtsvinding	26
5	De stelling van het contextualisme	30
6	Komt een rechtenstudent bij een zebepad: contextualisme ‘in action’ en rechtsbegrip	35
<b>2</b>	<b>Het rechtsbegrip en de indeling van het juridische landschap</b>	37
1	Het rechtsbegrip: het driehoekmodel van recht	37
1.1	Inleiding: rechtsbegrip en juridisch probleem	37
1.2	Een onrechtmatige geboorte	38
1.3	Komt een rechtenstudent bij een zebepad: het driehoekmodel	41
2	Achtergrond van het recht als systeem	44
3	Basisindelingen in het recht: belang en relativering	46
3.1	Privaatrecht en publiekrecht	47
3.2	Indelingen in het privaatrecht	50
3.3	Internationaal privaatrecht	51
3.4	Indelingen in het publiekrecht	52
3.5	Internationaal publiekrecht	53
3.6	Relativering van het onderscheid: van vervlechting van rechtsgebieden tot het ontstaan van functionele rechtsgebieden	54
4	Formeel en materieel recht	55
5	Dwingend en regelend recht	57
6	Recht is meer dan een systeem van begrippen	59

<b>3</b>	<b>Het normatieve moment van het rechtsbegrip: het recht als systeem</b>	61
1	Inleiding	61
2	Wat betekent het begrip ‘rechtsbron’?	62
3	De wet als bron van recht	65
	3.1 Eerste typering van wetgeving	65
	3.2 De wetgever	67
	3.3 De totstandkoming van wetten in formele zin	68
	3.4 Onder welke voorwaarden bindt de wet?	70
	3.5 De legitimiteit van de wet	71
	3.6 Het legitisme: recht is wet	74
	3.7 Van nachtwakersstaat naar sociale verzorgingsstaat	75
4	Het verdrag als bron van recht	77
	4.1 De totstandkoming van een verdrag	78
	4.2 De werking van het verdrag in de nationale sfeer	79
	4.2.1 Dualistische of monistische opvatting?	79
	4.2.2 ‘Een ieder verbindende verdragsbepalingen’	80
	4.3 Regelgeving van internationale organisaties	82
5	Jurisprudentie als bron van recht	83
	5.1 De aard van de rechterlijke beslissing	83
	5.2 Precedentwerking: legaliteit en legitimatie van rechterlijke uitspraken	86
	5.3 Toetsing door de rechter	89
6	De rechtstheorie en het normatieve moment: het rechtspositivisme	90
	6.1 De theorie van het rechtspositivisme	90
	6.2 De kritiek op het rechtspositivisme	92
	6.3 Rechtspositivisme en rechtsbron	94
<b>4</b>	<b>Het ideële moment van het rechtsbegrip: waarden van mensen, waarden van het recht</b>	95
1	Inleiding: waarden van mensen	95
2	Rechtsbeginselen als bron van recht	98
	2.1 De onwaardige deelgenoot	98
	2.2 Rechtsbeginselen als rechtsbron	100
	2.2.1 De functies van rechtsbeginselen	100
	2.2.2 Discussie over beginselen als rechtsbron	103
3	De rechtstheorie en het ideële moment: het natuurrecht	105
	3.1 Het natuurrecht	105
	3.2 De verhouding tussen het natuurrecht en het positieve recht	108
	3.3 Verschillen tussen natuurrecht en rechtspositivisme	110
	3.4 Tussenposities tussen rechtspositivisme en natuurrecht	111
	3.4.1 Cultuurrecht	111
	3.4.2 Rechtsbeginselen	114

<b>5</b>	<b>Het actuele moment: recht en samenleving</b>	117
1	Recht en samenleving	117
2	De gewoonte als bron van recht	118
	2.1 Gewoonte als gedragsvoorschrift	118
	2.2 De verhouding tussen de wet en de gewoonte	121
3	De rechtstheorie en het actuele moment	124
	3.1 Het rechtsrealisme	124
	3.2 Een tussenpositie tussen natuurrecht en rechtsrealisme: interactionisme	128
	3.3 De wet als context: kritiek op het rechtspositivisme vanuit het interactionisme	129
4	De huidige opvatting over de bronnen van het recht	132
	4.1 Formele rechtsbronnen in de sociale praktijk	132
	4.2 Pluralisme van rechtsbronnen	133
5	De invloed van de dogmatiek op het recht: rechtsbron of het gezag van de wetenschap?	135
6	Tot slot: nogmaals het rechtsbegrip	137
<b>6</b>	<b>De democratische rechtsstaat: recht, gemeenschap en politiek</b>	141
1	Gemeenschap en politiek	141
2	Het proces tegen Socrates	143
3	Individu en gemeenschap	146
4	De democratische rechtsstaat	149
	4.1 Democratie: de opgave van de hedendaagse staat	149
	4.2 Het democratiebegrip	150
	4.3 Het rechtsstaatbegrip	154
	4.4 De verhouding tussen rechtsstaat en democratie	160
5	Nederland in internationaal perspectief	163
	5.1 De Europese Unie	163
	5.2 De Raad van Europa	166
	5.3 De Verenigde Naties	167
6	Ontwikkelingen in de democratische rechtsstaat: internationalisering	168
II	RECHTEN EN PLICHTEN, RECHTMATIG EN ONRECHTMATIG HANDELEN	171
<b>7</b>	<b>Persoon, feit en handeling</b>	173
1	De persoon in het recht	173
	1.1 De natuurlijke persoon	177
	1.2 De rechtspersoon	177
2	Feiten en handelingen	178
3	Subjectieve rechten	184

<b>8</b>	<b>Strafbare feiten, strafbaar handelen: legaliteit en strafrecht</b>	187
1	Wederrechtelijk handelen	187
2	Geen straf zonder wet: het legaliteitsbeginsel	187
3	De grenzen van de wettelijke bevoegdheid	193
4	De toegang tot het recht: het begin van opsporing en vervolging	195
5	De dagvaarding en de terechtzitting	199
6	Misdaad en straf	202
7	De grenzen van opzet en schuld	208
	7.1 Opzet	208
	7.2 Schuld	210
	7.3 Strafuitsluitingsgronden	211
8	Strafrecht en samenleving	213
<b>9</b>	<b>De omstandigheden van het geval in het privaatrecht</b>	219
1	De context van privaatrechtelijk handelen	219
	1.1 Rechten en plichten	221
2	Het eigendomsrecht	223
3	Rechtshandeling en overeenkomst	226
	3.1 Handelingsbekwaamheid	226
	3.2 Rechtshandelingen	227
	3.3 De totstandkoming van de overeenkomst	229
	3.4 De uitleg van de overeenkomst	234
	3.5 De gevolgen van het niet-nakomen van een verbintenis uit overeenkomst	237
4	Feitelijke handeling en onrechtmatige daad	238
	4.1 De vereisten voor aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad	240
	4.2 Onrechtmatigheid	241
	4.3 Toerekenbaarheid: schuld en risico	244
	4.4 Causaliteit	244
	4.5 Schade: materiële en immateriële schade	245
<b>10</b>	<b>Bestuur en burger: de normering van overheidshandelen</b>	249
1	Handelen van de overheid	249
2	Bestuur en burger	252
	2.1 Bestuur en bestuursorgaan	252
	2.2 Publiekrechtelijke rechtshandeling en besluit	254
	2.3 Burger en belanghebbende	256
	2.4 Toetsing door de rechter	257
	2.5 Legaliteit en beleidsruimte	259
3	Beginselen in het bestuursrecht	261
	3.1 Algemene beginselen van behoorlijk bestuur: de rechtstheoretische context	261

	3.2	Algemene beginselen van behoorlijk bestuur in de rechtspraktijk	262
4		De vervlechting tussen publiekrecht en privaatrecht	267
	4.1	De rechtstheoretische achtergrond van het onderscheid	267
	4.2	Gebruik van het privaatrecht door de overheid	270
	4.3	Rechtmatige en onrechtmatige overheidsdaad	272
	4.4	Verwevenheid in het procesrecht: bestuursrechter en burgerlijke rechter	273
	4.5	Vervlechting binnen het publiekrecht: bestuursrecht en strafrecht	275
III		RECHT ALS PRAKTIJK EN ALS WETENSCHAP	277
11		<b>Recht als praktijk: de rechtspraak</b>	279
1		Rechtspraak als vervolg op individuele wraak: het verhaal van Orestes	279
2		Rechtspraak in de democratische rechtsstaat	280
	2.1	Inleiding: de onafhankelijke rechter	280
	2.2	Twee rechterbeelden	282
3		De waarborgen van de rechtspraak	287
	3.1	Controle op de rechter	288
	3.2	Beginselen van behoorlijke rechtspraak	289
4		Hoofdpijnen van de rechterlijke organisatie	293
	4.1	De rechterlijke macht	293
	4.2	Uitgangspunten van de rechtspraak (art. 112-122 Gw en Wet RO)	295
	4.3	Rechtsbijstand	297
	4.4	Publicatie van rechterlijke uitspraken	298
	4.5	Modernisering van de rechtspraak	298
5		De basis van het procesrecht	299
	5.1	Het burgerlijk procesrecht	299
	5.1.1	De dagvaardingsprocedure	300
	5.1.2	De verzoekschriftprocedure	301
	5.1.3	Rechtsmiddelen	301
	5.1.4	Voorlopige voorzieningen	304
	5.1.5	Het executierecht	304
	5.1.6	De burgerlijke rechter als ‘restrechter’	304
	5.2	Het strafprocesrecht	305
	5.3	Het bestuursprocesrecht	308
6		Buitengerechtelijke geschillenbeslechting	313
7		Internationale rechtsbescherming	314
	7.1	Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens	314
	7.2	Het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU)	315

<b>12</b>	<b>Recht als wetenschap</b>	317
1	De contextualisering van de rechtsorde	317
	1.1 Recht en moraal	317
	1.2 Recht en politiek	318
	1.3 Grensvervaging en het juridische beroep	319
2	De methodestrijd in recht en rechtswetenschap: de natuurwetenschappelijke en de geesteswetenschappelijke traditie	321
3	De opkomst van de rechtswetenschap in Europa	323
4	De verzelfstandiging van de rechtswetenschap en de historische differentiatie van rechtswetenschap en maatschappijwetenschappen	328
	4.1 Rechtswetenschap en economische wetenschap	329
	4.2 Rechtswetenschap en antropologie	330
	4.3 Rechtswetenschap en sociologie	331
5	Het standaardbeeld van rechtswetenschap	332
	<b>Geraadpleegde en aanbevolen literatuur</b>	337
	<b>Trefwoordenregister</b>	347